

HABERDE “ŞEY”LEŞEN BİLİM

Araş. Gör. Mesut YÜCEBAŞ

Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü İzmir

e.mail: mesut.yucebas@ege.edu.tr

Semiray YÜCEBAŞ

Doktora öğrencisi: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik ABD

e.mail: semirayyucebas@hotmail.com

Özet

Bu çalışma, bilimin haberleştirilme süreçlerine odaklanarak, gündelik yaşamımızda önemli bir yeri olan İnternet haberlerindeki bilim imgesini analiz etmektedir. Bilimin haberleştirilirken bilim ve teknoloji hakkındaki kabullerimizin belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle, çalışmamızda bilim-ideoloji veya bilim ve toplumsallık arasındaki ilişkiler temel sorunsalımızı oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilim, teknoloji, ideoloji, medya, haber.

Abstract

This article, by focusing on the process of converting science into news, analyses the image of science in internet news which has an important place in our daily life. It is plausible to assert that science determines our opinion on science and technology while it is being processed as news. Due to this reason the basic problem of article is the relationship between science – ideology and science societal.

Key Words : Science, technology, ideology, media, news.

Giriş

Bilimin haberleştirilme biçimleri, bilim hakkında kabul gören toplumsal yargıların veya algılayış biçimlerinin yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Ancak ilk bakışta bilimin haber konusu haline getirilmesinin zorlu bir süreci çağrıştırdığı düşünülmektedir. Sıradan bir insan, yüksek bilimin anlam dünyasına veya yaşanan evreni ve toplumu açıklama biçimlerine son derece yabancıdır. Çünkü bilim, doğa ve evren hakkında, onlarla özdeş olduğunu ifade eden ama bu özdeşliğini sıradan insanların anlayamayacağı karmaşık bir sistem ve terminoloji ile betimleyebilen bir türde bilgilenme biçimidir.

Bilimin karmaşık yapısı, bir bilim insanı için doğaldır, çünkü ona göre doğa, zaten bir karmaşıklık bütünüdür. Ancak doğaya yüklenen karmaşıklığın veya bu karmaşıklığa rağmen evrenin sistematik bir bütünlük taşıdığını ifade eden fikrin, insanın kendi ediminden kaynaklandığına dikkat çekmek gerekmektedir. Dolayısıyla, bir bilimin haberleştirilmesi de bir insan edimini başka bir insana aktarmaktan ibarettir.

Öte yandan, bu aktarma eyleminin istenilen bir düzeyde gerçekleşebilmesi için tüm karmaşıklığa ve bilim insanı ile sıradan insan arasındaki uzaklığa rağmen, haber, bilim ve okur arasında bazı ortak anlayış biçimleri bulunmaktadır. Bu ortaklıklar, bilim hakkında kabul edilen ideolojik yargıların ve öndeyilerin izinin sürülebileceği yerlerdir. Çalışmamızda da haberlerde bilimin kurgulanış biçimlerine odaklanarak, bilim hakkındaki bu toplumsal yargıların oluşum süreci birtakım örnekler bağlamında ele alınmaya çalışılacaktır.

Bilimsel Algının Şeyleşmesi ve Eleştiriler

Bilim hakkındaki yaygın kanıları anlamak için öncelikle, bilimin evren (*kozmos*) ve doğa hakkında genel kabul gören bakışını ele almak gerekmektedir. Buna göre bilim, temel kanısı içinde, doğanın gerçek bilgisine doğanın ona sunduğu imkânlarla kavuşabilmektedir. Yani bilim (bilim insanı) gerçekleri deşifre ederken doğanın gizli şifresini, diğer bir deyişle doğanın içinde yatan sırrı ortaya çıkarmaktadır. Buna göre bilgi, doğanın (dış dünyanın) kendisinden gelmektedir, bilim insanı ise sadece bunu alımlamaktadır. Ancak bilimin, insanların ortak bir bilgilenme biçimine karşılık geldiğini kanıtlamaya çalışmak, bilimin doğanın dilini ortaya çıkaran bir şifre çözücü olduğunu değil, bilimin kendi dilini doğaya dayattığını varsaymayı gerektirir. Ancak bu takdirde; bilim, doğanın bir eylemi olarak değil, insanın doğa ve evren hakkındaki kendi dili olarak anlaşılabilir (bu bağlantı da sıradan insan ve bilim dili arasındaki asgari oйдаşımın tespiti için ilk aşamayı temsil eder).

İlk olarak Kant, bilim tarihi içinde cereyan eden rasyonalizm ve ampirizm arasındaki karşıtlığı, bilimin nesnelere ilgili olması gerekliliğine rağmen, hakikatin bilgisinin insan

düşünüşü ve belirleyiciliğinden ayıramayacağı nitelemesiyle ele alır. Bu sayede, bilim dili doğa hakkındaki bir insan edimi olarak anlaşılabilir. Bu biçimiyle insan, o dönem Avrupa’ında hâkim olan bilimsel anlayışların ampirizminde olduğu gibi nesnelere sırrını nesnelere kendilerinden gelen bilgiyle çözen bir aracı olarak anlaşılmaz, insan bu anlayışta, nesnelere hakkında düşünen ve eyleyen varlıktır. Kant için,

bir nesnelere dünyası olduğundan dolayı, bizler için bu dünyanın bir kopyası ve bir yansıması olarak bilgilerden ve doğrulardan oluşmuş bir evren yoktur artık; tersine, koşulsuz kesin yargılardan, nesnelere dünyasını bu yargılardan tanımasını sağlayan, yani nesnelere ancak bu yargılardan bir düzenlilik içinde kavramımızı sağlayan bir düşünce düzeni vardır (Cassirer, 1988, s. 100).

Örneğin “nicelik”, doğayı inşa edebilmemiz için gerekli olan bir bilgi aracıdır. Dolayısıyla, nicelik nesnenin kendinde olan değil, bizim nesnelere hakkındaki düşünme biçimlerimizin sonucudur. Nicelik bizim nesnelere dayattığımız bir ölçü birimi iken, bilim de empirik dünyanın duyusal çoğulluğunu anlamlı bir bütün haline getirir. Buna göre; “bilim, hiçbir zaman dış dünyayı nasılsa öyle veremez. Bilimin yaptığı, bize bir duyular çokluğu olarak açık olan empirik gerçekliği kavramlar içine taşımaya çalışır” (Özlem, 2003, s. 82). Evrenin çoklu nesnelere arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları bizler belirleriz ve yine buna benzer bir şekilde karmaşık bir oluşumdan sistemli bir bütüne ulaşan yine bizim düşünce biçimlerimizdir. Bu yaklaşıma göre, “tek bir duyusal algı veya bir algılar toplamı, aklın önceden koyduğu bir plandan (taslaktan) mahrum olsaydı, her şeyden önce fiziksel bilgi anlamında ‘deney’in belirlediği ve mümkün kıldığı deneyleme yapılamazdı. Ancak böyle bir plan (taslak) sayesinde çıplak duyusal izlenimlerden fiziksel gözlemlere ve olgulara geçmek mümkündür” (Cassirer, 1988, s. 111). Ancak bu durum, bizim dışımızdaki bir nesnelere dünyasının inkâr edilmesi anlamına da gelmemektedir: Bu bakımdan, deney de Kant için bilgilenmenin doğru biçimlerinin şartlarından biridir. Kant’ın ortaya koyduğu *akıl* kavramında deney içerilmektedir ancak; bilgilenmenin önceliğini oluşturmamaktadır. Deneyin bilgisine, yöntemine ulaşarak doğru bilgiye ulaşabileceğini bilen bir akıldır bu.

Akıl bir şey öğrenmek için, doğaya bir yandan birbiri ile uyuşan görüşlere yasal geçerliği yalnızca kendisinin verebildiği ilkelerle, öte yandan da bu ilkelere göre düzenlediği deneylerle gitmek zorundadır, ancak akıl öğretmenin istediği her şeyi söyleyebilen bir öğrenci durumunda değil, tersine kendilerine yönelttiği soruları yanıtlamaya tanıkları zorlayan görevli bir yargıç durumundadır (1988, s. 111).

Bilimin kaynağını, nesneden insan aklına doğru kaydırığımız takdirde, bilimin oluş ve ortaya çıkış tarzları ve kaynakları da insanlar arası ilişkiler ve toplumsal yaşama

yaslamanın kapısı aralanmış olmaktadır. Kant'ta söz konusu bu kaynak, yani bilimin imkânı, salt aklın kendi üzerindeki sınırlamalarıyla birlikte, aklın kendi etkinliği içinde sıkışıp kalmıştı. Bu akıl anlayışı, bilimin gerçekleşmesini aydınlatması bakımından ufuk açıcı bir yaklaşım olsa da aklın kendi kaynağı hakkında yine aklın kendi imkânı içinde kalmaktaydı ki bu durumda da insan aklı, soyut bir akıl anlayışı olarak anlaşılmasın bir boyuta sürükleniyordu. Tarihsel materyalizm bu noktada devreye girmiş görünmektedir.

Pozitivizmdeki maddecilik salt maddeye ait, onun hakkında doğru bilgi iken, (doğru bilgi sadece maddenin sunduğudur), tarihsel materyalizmde düşüncenin (gerçek hakkındaki bilginin) kendisinin koşulları ve tarzlarının maddi yaşam koşulları içinde belirlendiği savunulur. Bu anlayışta, nesnenin kendi bilgisini sunuyor oluşu fikri dahi, insanın kendi fikrinin bir kabulü olarak anlaşılıyordu. Nesnenin bilgisinin, kendiliğinden ve insandan bağımsız gerçekliğine yönelik bir kabul, bu bakış açısı içinde, insanın tarihsel maddi yaşam koşullarının belirleyiciliği altında oluşuyordu. Bu anlayış açısından “pozitivizm, eninde sonunda, bilimin belli bir tarihsel aşamadaki niteliğini” (Horkheimer, 2002, s. 105) yansıtmaktaydı.

Pozitivizm ve Bilimde Şeyleşme

Aydınlanma ile birlikte, insanın kendini konumlandırma biçimleri değişmeye başlamıştı. Bundan sonra, insanın doğa ile arasındaki ilişki doğa ve insan ikiliği-karşıtlığı üzerine kuruluyordu. Doğa, insanın dışındaki dünyaydı ve doğa ile insan böylece birbirinden ayrılmış oluyordu. Aydınlanma, doğa ve insan açıklamasında herhangi bir aşkın tanımlama biçimini de inkâr ediyordu. Böylece insandan ayrılan doğa, kutsallığını da yitirince insanın eylem alanına açılmış oluyordu. “Tabiatın insandan ve akıldan ayrıştırılması, onda içkin bir değer görülmemesi elbette yönlendirilebilir bir tabiat kavramına ulaşabilmek için zorunluydu” (Çiğdem, 1997, s. 49). Doğanın insandan düzenlenmek üzere ayrıştırılması ve üzerindeki kutsallık örtüsünün kalkması, doğanın salt şey (nesne) olarak anlaşılması sonucunu doğuruyordu. Böylece, “dünya onun nesnelere ile birlikte, tehlikeli bir yığıntı olarak bir şey/nesne haline gelir. O, anlamın, kimliğin veya mekânın kendilerini onun aracılığıyla tanımladığı bir şey olmaktan çok, şeylerin anlamı, mekânı ve kimliği tanımladığı anlamda bir şeye dönüşmüştür” (Tester, 1993, s. 36-37). Ancak dünyanın şey benzeri olarak bu şekilde kurgulanması, sadece bilim uygulayıcılarının uyguladıkları pratiğin bir sonucu değildir. Bu tarz bir düşünümü gerçekleştirmeyi mümkün kılan toplumsal bir sınıf, zaten insanlar arası ilişkiler de dâhil olmak üzere, tüm yaşamı şeyler dünyasından kurulu bir düzen olarak

kurgulayabiliyordu. Nitekim “modern doğa biliminin rasyonalitesinin yeni ekonomik sistemle paralel olduğu sıklıkla belirtilir. Geçim ekonomisinin yerine bir meta üretim sisteminin ikame edilmesiyle, benzer bir değişim, şeylere yönelik tutumlarda da ortaya çıktı; bu, doğa hakkındaki niteliksel düşünceden niceliksel düşünceye doğru bir değişimdi” (Mannheim, 1959, s. 86).

Kısacası burjuva çağında, insanın doğa, evren ve toplum hakkındaki düşünce biçimlerini belirleyen unsur, meta ilişkisine has bir nesnellikle şekilleniyordu.

Meta ilişkisinin ‘hayalet benzeri bir nesnellik’e dönüşmesi, ihtiyaçları tatmin konusu veya hedefi olan tüm nesnelere meta haline gelmesiyle sona ermez. Bu dönüşüm insanın tüm bilincine damgasını vurur: İnsanın özellikleri ve yetenekleri artık kişiliğin organik birliği halinde birbirleriyle bağlantı kurar olmaktan çıkar, insanın dış dünyada ‘sahip’ olduğu veya tersine, ‘feragat edip, elden çıkardığı’ nesnelere benzer şeylerin kılıfına bürünürler (Lukacs, 1998, s. 179).

İnsanlar arası ilişkiler şey benzeri metalar arasındaki ilişkilere dönüşürken, bilimin temel inceleme tarzı da şeylerden öteye gidemez: sadece, şeyle yani olguyla ilintili oldukça bilim *bilim* olarak kabul edilir.

Şeyleşmiş bir bilim – ise – toplumun sadece görüntülerini ele alır, bu görüntülerin özüne veya realitesine nüfus edemez. Kapitalizmdeki bu görüntüler, birbirinden ayrı olgulardan ve insan ilişkilerinin şeyleştirilmesinden kaynaklanan olgu komplekslerinden oluşmuştur. Kapitalist yapı, şey-benzeri olgular üretir. Şey-benzeri olgular, bilimsel çalışma için apaçık ve verilmiş nesnelere belirlirler (Keat-Urry, 2001, s. 287).

Söz konusu etmeye çalıştığımız toplumsallık tarafından biçimlenmiş bilimselliğin temel niteliklerini pozitivist yönelimlerde görmek mümkündür. Nitekim pozitivist bilgi akımı burjuva bireyiyle koşut olacak biçimde, doğaya karşı özne merkezli bir bakış açısını temsil etmektedir. Özne bakış, kendisiyle ilgili bir bakış değildir; aksine, o sadece nesnelere bakar ve onların düzenlenmesi ile ilgilenir. Bu nedenle de olgusaldir, yani nesnelidir. Pozitivist bilim bu nedenle değerlerle değil, olgularla ilgilidir.

Pozitivistler (...) bir açıklamanın anlamlı olması için onun deneysel (gözlemsel) doğrulama metodlarına bağlı olması (gerektiğini) iddia ederler. Yalnızca deneyimlenebilen ya da deneysel sonuçları olan şeyler bilinebilir. Bilimsel bilgi sistematik olarak birikmiş gözlemlerin düzenlenerek açıklanmasıdır. Bu, değerler ve gerçekler arasındaki ilişkiye ait imaları iyi bir şekilde ortaya koyar. İlk olarak, gözlemsel doğrulamaya dayanmayan değerler bilişsel olarak anlamsızdır. Değerler potansiyel bilgi nesnelere değildir, özne tercihler ve değerler yalnızca duygu ifadeleridir. İkinci olarak, bilimsel iddialar her zaman neye inanılacağı sorusundan türetilmiş değer savlarından daha fazla önceliğe sahip olacaktır. Tüm bunlardan, bilimsel

iddiaların aksine, değerler alanının bilişsel olarak anlamsız olduğu anlaşılmaktadır (Longino, 1990, s. 177).

Pozitivizmdeki bilgi anlayışı olgularla belirleniyor oluşundan ötürü, amaçlar üzerinde düşünmeyi de ontolojik olarak kabul etmeyen bir perspektife sahiptir. Horkheimer (2002) için öznel akıl, “esas olarak, araçlar ve amaçlarla ilgilidir; az çok baştan kabul edilmiş amaçlara ulaşmak için seçilen araçların yeterli olup olmadığı üzerinde durur. Amaçların kendilerinin de akla uygun olup olmadığı sorusunu bir yana bırakmıştır” (s. 55). Amaçların akla uygun olup olmadığı sorusunu biraz daha açalım:

Pozitivist bilgi biçiminde, bilim adamının durduğu teorik temel, evrensel ve tartışmasız kabul edilen bir teoridir. Bu durum, pozitivizmin temel sayıltılarını daha anlaşılır kılacak bir biçimde, pozitivistlerin kendi eylemlerine ilişkin yaklaşımlarında da açığa çıkar.

Pozitivistler sadece bilimin mantığı ile ilgilenmişlerdir. Böylece, bilimin tarihsel gelişimi veya bilim adamlarının teorik aktivitelerindeki psikolojik süreçler veya bilimsel topluluğun organizasyonu ve bunun toplumun diğer kesimleriyle ilişkisi, bilim mantığından oldukça farklı soruşturma tarzları olarak görülmüş ve bunlara yönelik bilgiler de bilim mantığıyla hiçbir ilgisi olmayan bilgiler gibi değerlendirilmiştir (Keat-Urry, 2001, s. 43).

Pozitivizm kendi hakkında düşünmediği gibi bilgisinin konusu olan nesnelere hakkında da yorumda bulunmaz. Farklı bir deyişle, “pozitivizm şeylerin yüzeysel görünümünü ve onların ‘özleri’ arasında ayırım yapmaz” (Bottomore, 1997, s. 32). Pozitivizm ile insanla ilgili bilgi ve bilgilenme biçimi insansızlaşır. Adorno’nun deyişiyle (2003), “şeyleştirilmiş bilinç tümüyle saftır, ama aslında saflığını da tamamen kaybetmiştir” (s. 193).

Pozitivist yani kurucu, düzenleyici ve betimleyici bilgi biçiminin bilimdeki egemenliğinin nedenleri farklı bağlamlarla tartışılabilir. Öncelikle, modern hayat sürekli olarak iş bitirme, gelişme ve teknik ilerleme gibi eylemliliklerle tanımlanmaktadır. Bilimsel gelişmenin henüz erken evrelerinde bile bilim, salt bir faydaya yönelik uygulanabilirlikti.

18. yüzyılın ayırdedici özelliği, uygulamaların faydaya dayanan nedenlerle yapılmasıydı. Çok geçmeden bilimin yegane meşruiyet kaynağı uygulanabilirlikti (...) 18. yüzyılın felsefesi gerçekten teknik uygulamalardan yanaydı. Doğacıydı; sadece tabiatı bilmeye değil, kullanmaya da çabalıyordu. Faydacı ve pragmatikti. İnsan hayatını kolaylaştırmayı, ona daha fazla keyif katmayı ve işgücünü basitleştirmeyi kendisine dert edinmişti (Ellul, 2003, s. 55).

Modern yaşamın daha sonraki bilimsel bilgisi de teknik ile ilgili olandır. Teknik ilerleme sürekli onanan bir şeydir ve ilerlemenin seyri üzerine yapılacak felsefi bir tartışma, artık zeminini kaybetmiştir. Bilim araçsallaştıkça, amaçlar üzerine akıl yürütme işlevinden

uzaklaşmıştır. “Bilim, çevreyi tanımak için, onu değiştirmek için bir araç olarak faydalıdır ama, onu neye dönüştüreceğimiz hakkında fikir sahibi olmadan çevreyi değiştirme yetisine sahip olmak işe yaramaz. Bilim bize çevreyi neye doğru değiştireceğimizi söylemez” (Standen, 1990, s. 38). Olgusal akıl, şeylerin doğasıyla ilgilidir, şeylerin nasıl olması gerektiği farklı bir akılsal anlayışı gerektirir. Dolayısıyla, pozitivism doğanın açıklanmasında kullanılacak bir bilgi biçimidir ama olması gereken konusundaki yetersizliği ile aklın en üst mertebeye sahip yönü değildir (Arslan, 1999, s. 67). Üstelik bu bilgi biçimi kendi üzerine düşünme yetisinden de uzaktır. Horkheimer (2002) bu durumu şöyle betimlemektedir; “Pozitivizmin pek fakir bir felsefe olmasının nedeni (...) bu akımın kendi üzerine düşünmeyişi, kendi felsefesinin gerek ahlak gerekse epistemoloji alanlarındaki sonuçlarını kavrayamayışıdır” (s. 113).

Neticede, pozitivismze yönelik eleştiriler, pozitivist bilim geleneğinin karakteristik temalarını ortaya koymaları bakımından da açıklayıcı olmaktadır. Bu bilgilenme biçiminde kısaca özetleyecek olursak; insan doğadan ayrı olarak konumlanır, bilimsel-teknik akıl doğayı dönüştürür, akıl rasyonel hesap yapabilme tekniğine dönüşür ve araçsallaşır. Fakat pozitivist söylem aklın bu tarz konumlanmalarıyla tezatlıklar kuracak şekilde kendini meşrulaştırır. Bu söylem içinde pratik akıl, doğaya öykünür, doğa onun için yol göstericidir, özne doğa karşısında saf alıcı konumundadır, özne sübjektif değil objektiftir, özne (özellikle bilim adamı) gerçeğe ulaşmak adına tıpkı nesne gibi duygularından arınmıştır-arınmalıdır. Kendisini doğal olanla özdeş kılan özne, bu sayede kendini gizil tutmaktadır. Her ne kadar eylemi, belirli koşullar altında oluşmuş akıl yönelimleriyle gerçekleşmiş olsa da doğallık söylemi, onun söz konusu bu öznel eylemliliğini örtbas eder. Kendi öznel eğilimini bu şekilde dışarıda bırakan bir anlayışın, salt insana ait oluşunu gizlemesinde bir gizem mevcuttur. O, bu gizemi deşifre etmez, sanki bu itiraftan geçekliğinin tüm yeterliliğini bozacakmış gibi sakınır.

Elbette ki; günümüz bilim anlayışının katı pozitivist tutumlarla gerçekleştiğini söylemek mümkün değildir. Pozitivizmze yönelik eleştiriler bilimin nesnellik, objektiflik, tarafsızlık gibi savlarının pozitivist bilim adamlarının uygulamalarında dahi tartışmalı hale geldiğini ortaya koyuyordu. Özellikle, sosyal bilimler alanında bu eleştiriler daha sıklıkla dile getiriliyordu. Ancak doğa bilimlerinde de benzer tartışmaların yaşandığı ve katı pozitivist tutuma yönelik eleştiri ve tavırların olduğu bilinmektedir. “Doğa bilimlerindeki yeni gelişmeler, doğrusal olmayan gelişmelerin doğrusal gelişmeye, karmaşıklığın basitliğe üstünlüğünü, ölçeni ölçülenden ayırmanın olanaksızlığını (...) ortaya koymaktaydı” (Gulbenkian Komisyonu, 2003, s. 60). Kısacası, bilinen pozitivist savlar doğa bilimleri alanında da sabit gerçeklikler olarak kalmıyordu. Elbette bunun da toplumsal dönüşümlerle

bağlantısı bulunmaktadır. Ancak bilim alanında yaşanan tüm dönüşümlere rağmen, pozitivist bilim anlayışının ve ona ait olduğunu düşündüğümüz algılama, alımlama ve uygulama biçimlerinin bilim alanında halen başat olarak kabul edildiğini ve toplumsal anlamda yani sıradan insan için bilim tasavvurunun mihenk taşı oluşturduğunu söylemek de yanıltıcı olmayacaktır. Bu nedenle, şimdi, gazeteci, okur ve bilim insanı üçgeninde zihinsel düşünümdeki ortaklıkları ortaya koyabiliyoruz, bunları; olgusal akıl (nesnellik), tarafsız düşünme, hesaplanabilirlik, araçsal akıl, özne merkezli bakış açısı, tekniklik veya teknolojiklik olarak sıralayabiliriz.

Yukarıda sıraladığımız nitelikler, bilim hakkındaki temel oydaşmaları, kanıları veya başat kabulleri temsil edebilir. Bilimin şeyleşmesinin gösterenleri olarak betimleyebileceğimiz* bu nitelikler üzerine, biliminsanları tarafından çeşitli eleştiriler ortaya konabilir ancak bizim burada gerçekleştirmek istediğimiz şey, sıradan bir bilim algısının altında yatan birtakım nitelikleri ortaya koymaktır. Bu temel nitelikler bilimin haberleştirilirken de kurgulanma tarzlarını belirliyor olabilir. Diğer bir deyişle, şeyleşmiş bir bilim haber içeriklerinde yeniden üretilebilmektedir.

Medyada Bilim ve Teknolojinin Haberleştirilme Tarzı

Bilim haberleri medyada daha çok magazin değeri olduğu sürece yer bulabilmektedir. Bilim alanında yaşanan değişik bir yenilik, yeni bir keşif veya toplumsal yaşamın beklentilerine uygun düşecek bilimsel gelişmeler gazetelerin tercih ettiği bilim haberleri olmaktadır. Bu nedenle, henüz neyin yayınlanacağını tercih edilme aşamasında dahi toplumdaki başat kültürel kabullere dayanıldığı gözlemlenebilmektedir.

* Burada bilim hakkındaki şeyleşmeyi tekrar ele almakta fayda var. Bilimin şeyleşmesi kavramıyla insanın kendi edimi olarak bilime yabancılaşmasından ve bilim ile teknoloji pratiğinin kendisi dışında bir amaç tarafından belirlenmemesinden bahsediyoruz. Şeyleşme kavramını ise daha genel anlamıyla meta ilişkilerinin tüm insan ilişkilerine yansımaları olarak betimleyebiliriz. Lukacs bu durumu şöyle açıklıyor; “burjuva toplumundaki tüm nesnelleşme biçimlerinin ve bu biçimlere denk düşen öznellik biçimlerinin kökünü ancak meta ilişkisinin yapısında bulmak olanaklıdır” (Lukacs, 1998: 157). Timoty Bewes ise kavramın insanlar arası ilişkilerin şeyler arası ilişkilere indirgendiği her yer için geçerli olduğunu söylüyor: “Daha geniş bir sosyo-politik alanda ele alındığında, şeyleşme, ırkçılık ve cinsiyetçiliğin her örneğinde ortaya çıkan şeydir: çünkü bunlarda önyargının hedefleri insanlar olarak değil de şeyler ya da ‘tipler’ olarak algılanmaktadır (...) Her bir durumda, şeyleşme, ‘şey-lik’in nesnel gerçekliğin ölçütü haline geldiği, başka bir deyişle ‘verili dünya’nın bu dünyanın hakikati olarak kabul edildiği sürecin kendisidir” (Bewes, 2008, s. 24).

Magazinleşme Olgusunun Bilim ve Teknoloji Haberlerindeki Belirleyiciliği

Basındaki magazinleşme olgusu bilimin magazinselleşmesini de beraberinde getirmektedir. Magazinselleşme bilim ve bilim pratiğinin, toplumun büyük kısmı tarafından nasıl algılanacağını da belirler. Bu daha çok, bir görünürlük sorunudur. Magazinleşme veya magazin tarzı habercilik sansasyonellik olgusunu da içerir: yani her daim görünen olmayanı olmadık halinde yakalayıp ifşa etme sürecini. İlginçlik, merak uyandırma bu sürecin insan algısını kilitleyen unsurlarıdır. Merak tatmin edildikten sonra meraka konu olan gösteri unutulur. Görünür kılınmak istenen, merakları uyandıran gösterildikten sonra miadını doldurur. Bu nedenle, görünür kılma arzusu aynı zamanda bilinçli veya bilinçsiz yapılan bir gizleme edimidir. Bilinmek ve görüntülenmek istenen, flaşın patlama süresince aydınlanır ve ardından algılama her zamanki karanlığına ani bir şekilde geri çekilir, üstelik etrafını daha da kararmış bularak. Parlayıp bir an önce sönen *magazin gerçek*, gerçeğin eksikli bir yanı olarak kalır. Magazinleşmiş gözün gördüğü, olay veya olguların altında yatan gerçek sebepler veya durumlar değildir. Bunların sadece tanımlanması veya yargılanması istenen anlık yüzeyleridir. Bu anlık yüzey artık gerçeğin kendisidir. Arzu bu an veya yüzey etrafında yaratılır ve daha sonra başka bir arzunun oluşmasını sağlayacak kadar tatmin edilir. Böylece, kabul edilmiş olan değerler bu anlıklar üzerinden sürekli olarak yeniden kurulur. Bu nedenle burada geçerli olan şey, yukarıda belirttiğimiz gibi gerçekliğin eksik yansıtılmasından çok, gerçekliğin kurulma biçimlerindeki bir dönüşümdür. Yani gerçeklik daha detaylı olarak mı kabul edilecektir yoksa yüzeyler bağlamında mı anlaşılacaktır? Magazin gözün burada tercih ettiği ikincisi olmaktadır.

Magazinleşmenin bilim haberleri ile yarattığı popüler bilimcilik de bu bakışın bir uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilim hakkındaki buradaki ilgi, bir an yanıp sönen bir ilgidir. Yani yaygın olarak ilgi çekicidir ama bilim ve bilim öğretisi hakkında uzun vakitler harcayacak bir ilgiye de ön ayak olacak nitelikte değildir. Ayrıca, tıpkı magazine konu olan sansasyonel bir olay gibi bilim hakkındaki bilgimizin yeniden üretildiği bir andır bu. Diğer deyişle, ne bilimin temel işlevi hakkında yeniden düşünmemize ne de bilime konu olan haberleştirilmiş olguya yönelik alışılmışın dışındaki herhangi bir mesafeli bakışa açıktır. Kısacası, bilimin magazinleşmesi, doğa hakkındaki bilgilenme sürecinde kendi üzerine düşünme yetisini kaybetmiş bir insan ediminin yine kendi üzerine düşünme yetisi bulunmayan başka bir insan edimiyle temsil edilmesidir. Burada sorgulama ve sorgulanmaya yer yoktur; bilim insanı gibi haberci de işini yapmaktadır.

Neo-Liberal Umutsuzluk Anında Bilimin Metalaşması

Bilim, insanlar için modernitenin başlangıcından beri ilgi çekici bir alandı kuşkusuz. Bilim yaşadığımız dünyayı değiştirecek bir bilgilenme biçimi olarak algılanıyordu. Matbuat da bu dönemde yaşanan tüm değişimleri ve yenilikleri ortak bir inanç ve bilinç oluşturacak şekilde yaygınlaştırıyordu. Yaşadığımız dünya ve onu algılama biçimlerimiz değiştirilebilirdi. Ama günümüz neo-liberal ortamında böyle bir umudun varlığından söz etmek mümkün değil. Kısacası, insanların kendi geleceklerini kurabilme ve hayatlarını değiştirebilme umudunun asgari düzeye indiği bir toplumsal ortamda, insanlar için sadece bilimden değil, herhangi bir hareketten umut beklemenin mümkün olmadığı bir ortamda bulunuyoruz. Bilim de zaten uzun süreden beri bu iddiasından vazgeçmiş görünüyor. İnsanların bilime yüklediği anlamlar onların yaşamı kavrama biçimleri ile yakından ilgili ve bu bağlam bir umutsuzlukla şekillendiği sürece, bilim de yeni ufukların değil, yaratılmış sorunların geçici çözümlerini sunan reçete üreticisi konumuna sürükleniyor. Doğayı dönüştürmek için yola çıkan bilimsel insan edimi, şimdi bunun sorunlarıyla uğraşiyor. Yukarıda betimlemeye çalıştığımız pozitivist bilim anlayışı da bu umutsuzluğu güçlendiren birtakım öğeler taşıyor. Çünkü, bu bilim (pozitivizm) doğayı taklit etmeyi fakat aynı zamanda doğayı işgal etmeyi, sömürmeyi ve doğayı çiğneme noktasına varacak şekilde doğayı yeniden icat etmeyi öneriyor (Ferrarotti, 2000, s. 60). Dönüştürme edimini kendi üzerine düşünüm ile gerçekleştirmediği sürece bilimin sonuçta, ulaştığı nokta umutsuzluk anındaki geçici çözümlerdir. Neticede, umutsuz bir ruh hali, olması gereken üzerinde düşünmeyen pozitivism için elverişli bir ortam sunmaktadır.

Umutsuzlukla sonuçlanan toplumsal yaşantı seyrinin bilimdeki yansıması, olması gereken üzerindeki bir boşluktur; oraya uzanamamaktır. Bu aslında, insanın kendi suçuyla vardığı erginleşememe halidir. Bilim de bu umutsuzluğu kendi ufki darlığı nedeniyle kendi bilim anlayışı altında (pozitivist bilim) yeniden üretmektedir. Toplumsal ve çevreyi yeniden yapılandırmanın olanaksızlığına inandırılmış bireyler için, yaşam ona katlanabilmenin (hatta katlanabilmenin ötesinde sevebilmenin) yeni metotları ile sarmalanır.

Yeni dönemde birey, bir göstergeden diğerine, bir kimlikten bir başkasına savrulularak yaşamındaki değişim arzusunu başkaları için kâr getiren eylemlerinde yürütür. Bu süreçte, metalar gerçek kullanım değerlerinden uzaklaşır. Metalar yeni bir kimliğin, daha fazla güzel olmanın, cazip hale gelmenin dolayımlandığı gösterenler haline gelir. “Metalar geniş bir kültürel çağrışımlar ve yanılsamalar silsilesini üstlenebilecek şekilde özgürleşir. Özellikle

reklâmlar bu durumu sömürmeye muktedir olup sabun, bulaşık makineleri, otomobiller ve alkollü içecekler gibi sıradan tüketim mallarına romantik sevdâ, egzotiklik, arzu, güzellik, doyum, ortaklaşacılık, bilimsel ilerleme ve iyi hayat imgeleri iliştiirmektedir” (Featherstone, 1996, s. 39). Böylece toplumsal yaşantının tıkanıklığı, değerlerin tüketim materyallerine aktarılmasıyla kârlı bir biçimde savuşturulmuş olur.

Öte yandan popüler kültürün kendine içkin mantığı da bu süreci kolaylaştırır. Popüler kültür reel yaşamı değıştirme olanağının düşünülmesini veya başka türde yaşanabileceği fikrinin kendisini ortadan kaldırır: Popüler kültür, “reel yaşamı, fantazyada da aynı ile tekrarlayarak, reel yaşamın sürdürülmesini kolaylaştırmakta; reel-yaşamın yerine başka türlü bir yaşam olabileceğini düşünmenin yollarını tıkamakta; bu kırgınlıkları hafifletmekte; varolanı benimsemenin acısını, utancını hafifletmektedir” (Oskay, 2001, s. 262).

Bilimin salt bir magazin veya gösteri/eğlence olarak gerçekleşmesi de ancak bu toplumsal ortamda gerçekleşir. Metalar gibi bilim de yaşamımız için bir faydası olduğundan değil, ilgi çekici veya eğlendirici olduğu için tüketilir (çünkü bilimin içerdiği umut tüketilmiştir artık). Bilimin magazinsel haberin konusu olması veya gazete sayfalarında magazinsel bir boyut taşıyarak konumlanması bu bağlam içerisinde gerçekleşir: Bilim eğlencelik bir seyirdir.

Bilim, modern yaşamın en değerli bilgi biçimidir. Değerler alanı olgusalıktan çok, kültürel alana dâhil olduğu için de bilim, modern kültürel ortamların biçimlendirilişlerine açıktır. Bilimsellik değer katan bir şey olduğu sürece metalaşmış kültür için de kullanılabilir bir hale gelir. Bu durum, metaların tanıtımlarının yapıldığı reklamlarda bolca başvurulan bilimsellik terimlerini ve imgelerini açıklar niteliktedir. Bilim, reklamlar aracılığıyla metaları anlamlandıran aracı bir değer olarak kullanılır. Meta için gösteren olduğu gibi kendisi de kısa sürede metalaşmış kültürün kalıplarıyla tanımlanır bir hale gelir. Diğer bir deyişle, meta için değer kaynağı oldukça, metaların anlamlandırdığı kültürel ortamın ifade biçimlerine hapsolür. Sonuçta, bilim magazin olarak haberleştirilirken, satın aldığımız bir metanın bize katacağı değerlerden herhangi birine gönderme yapar.

Bilimi haberleştirilme tarzları da bu metalaşma örüntüleriyle şekillenmektedir. Bilimin meta olarak değeri belirli temalar altında haberleştirilmesini sağlar. Ayrıca bu metalaşmayı sağlayan değerler örüntüsü, bilimin yaygın algılanış biçimleri ile şekillenmiştir. Toplumsal kabulde bilime yüklenen anlam, değer veya tarzların, bilimin meta değeri olarak kullanıldığını ve bu biçimin haberleştirilme süreçlerinde de yeniden üretildiğini söylemek mümkündür. Örneğin bilim denilince toplumsal kabullerde öne çıkan alanlardan birisi sağlıktır. Bu nedenle bilimin metalar için anlam yüklenirken en kolay kullanım yollarından

biri hijyene, sağlıklılığa, temizliğe yönelik vurgulardır. Metalaşan kültürel örüntü içerisinde sağlıklılığın gönderme yaptığı bir başka kavram ise güzellik veya estetikliktir. Bu bakımdan bilimsel tanımlamaların temizlik, sağlıklılık, güzellik veya genç görünmekle ilgili anlamlara gönderme yapacak şekilde kullanıldığını gözlemlemek mümkün olabilmektedir. Buradaki bilimsel tanımlama ve imgeler, tedavinin metalaşmış toplumsal değerlerle ilişkilendirildiği alanları simgelemektedir. Sağlıklı yaşam tüm bu içerikleri ile ideolojik bir yaşam biçimine dönüşebilmektedir. Sağlıklı görünüme kavuşma talebi olarak şekillenen bu talebi ideolojik kılan unsur, sağlıklılığın, zindelik, gençlik, güzellik veya estetikle ilişkilendirmesinden kaynaklanır.

Ancak bilimin başat kabul edişlerinde meta kültürünün etkisi bilime yüklenen sağlıklılık mitinden daha farklı içeriklere de sahip olabilmektedir. Bunun başında bilimin teknik bir olgu olarak konumlanması ve teknoloji fetişizasyonu üzerinden üretilmiş bir anlama dâhil edilmiş olmasıdır. Genellikle bilimin metalar için kullanım biçimlerinde estetize edilmiş bir teknolojinin bulunduğundan söz etmek mümkündür. Teknolojinin hayatı kolaylaştıran yönlerine değinen meta tanımlamalarında, bilimin teknolojiklik niteliği sıklıkla kullanılmaktadır. Teknoloji olarak bilim, sürekli olarak yaşamımızı kolaylaştıran ve kolaylaştırırken de yeniliğe, açıklığa ve uygar olmaya neden olan bir değer olarak konumlanır.

Bilimin meta değeri olarak kullanımı, bilimselliği de bir süre sonra metalaştırır. Burada söz konusu olan unsur, bilimin ticari bir ürün olarak üretilip tüketilmesinden ve bunun ortaya çıkardığı kimi sorunlardan daha farklıdır. Aslında belki de bilimin bir meta gösterini olarak işlev görmesini sağlayan anlayışın kaynağını burada aramak gerekmektedir. Bilimin meta olarak üretimi, bilimselliğin başka metalar için de üretilebileceğini veya kullanabileceğini ima etmektedir.

Bilimin metalara gönderme yaparken aldığı biçimler bilimsel kabuller hakkında da fikir vericidir. Bunlar temel bir meta mantığı algısı ile şekillenmiş içeriklerden başka bir şey değildir. Genellikle bilimin meta tanımlaması olarak kullanıldığı alanlarda, genel kabullerde içerikselleşmiş pozitivist ve araçsallaşmış algılayışları görebilmek mümkündür. Bilim burada bir soruna çözüm üreten bir araç (mesela diş çürüğüne, kelliğe veya iktidarsızlığa) veya nesnedir. Bilim, herhangi bir amaç için araç olabilir. Amaç önemli değildir, önemli olan bilimin her amaç için araç olabilecek niteliğidir. Bilim insanı ise bu araçsal işlevi yöneten beyaz önlüklü bir teknisyendir. Dolayısıyla bilimin meta için üretilen anlamları aynı zamanda onun içeriğine ilişkin kabullerin yeniden üretilmesinden başka bir şey değildir. Bu da *şeyleşmiş* bir bilim hakkında bilebileceğimiz her şeydir.

Yaşantı Deneyimi Olarak Bilim ve Teknoloji

Bilim yaşadığımız dönem içersindeki toplumsal bağlamda, meta kültürünün bir unsuru haline gelmiştir. Ama gün geçtikçe de bu kültürün taşıyıcısı olarak metanın kendisinden ayırmaya başlamıştır. Bilim ve teknoloji bundan sonra, yalnızca kendine gönderme yaptığı sürece değerlidir. Bunun en açık hali, tekniğin bir yaşam biçimi haline gelerek kültürelleşmesidir. Bu bağlamda bilim ve teknoloji, bilimsel merakın hakiki alanı değil, gösteri unsuru olarak değeri kendinden menkul bir yaşam deneyimidir. Artık meta ortadan kalkmıştır, bunun yerine yaşanan bir teknolojik deneyim vardır. Bu teknolojik deneyim, aynı zamanda, satacak bir şeyi olmayan metadır. Somut olarak gelirini kendinden kazanan, ama bir meta satmayan veya meta reklamına yer vermeyen bir *sosyal ağ* buna örnek gösterilebilir.

Günümüz algılayışı içersinde bilimciliği ve teknoloji fetişizasyonunu hızlandırarak yeni düşünme biçimlerine kapı aralayan süreç, yapay yaşantı düzlemlerinin postmodern birey için taşıdığı önemde gizlidir. Bu önem, salt bir değer değildir, onun ötesinde yaşamı deneyimleme şeklinin gerçek ve en normal biçimidir. Sanal teknoloji, simülasyon, network veya ağa bağlı olmakla tanımlanabilecek bu yaşantı düzlemi, reel yaşantının paralelinde kurulan yapay dünyaları kapsayan yeni türde bir düşünme ve algı biçimidir. Bu bağlamda yeni teknolojilere sahip olmanın, sadece yeni beceriler ve yeni pratikler sunmadığını, onların ayrıca, düşüncenin yeni biçimlerini de gerektirdiğini söylemek mümkündür (Hall, 1996, s. 233-234). Nitekim sanal teknoloji, reel yaşantının somut zorunluluklarını içermemekte, onları paranteze almakta ve kendi düzlemi içersinde yeni bir tarzda üreterek yaşam hakkında yeni türde bir algılayış biçimi ortaya çıkarmaktadır.

Kimse yalnız kalmak, can sıkıntısı çekmek, 'içi geçmiş' hayat arkadaşıyla gerçek, belki de zahmetli bir ilişkiye katlanmak zorunda değildir artık. Herkes, istediği takdirde bir iletişim aracı üzerinden kendi seçtiği insanlarla bağlantı kurabilmektedir. Herkes istediği dünyayı yükleyebilmekte (...) ve tabi bu şekilde onu düş kırıklığına uğratabilecek olan gerçek dünyadan kaçabilmektedir (Funk, 2007, s. 43).

Yapay dünya veya kurgulanmış gerçeklik, insanın kendi yarattığı teknolojiye kendi yetenek ve becerilerini aşan bir anlam yüklemesinin tezahürüdür. Bu durum, insanın kendi becerisini teknolojiye yansıtması ve kendi öz beceri ve yeteneklerinden vazgeçmesinin ifadesidir. Paralel sanal evrenler, gerçek evrenin zorlu yolları yerine ikame edilmiştir. Artık

her türlü ilişkide önemli olan sadece kurgusal bir bağlantıda yer almaktır; ağın içinde bulunmaktır, onu deneyimlemektir. “Hayat, evrendeki ilgi çekici her şeye seyirci kalıp, bu tür eğilimi olan diğer insanlarla iletişim kurarak can sıkıntısını defetmekten ibarettir” (Dreyfus, 2002, s. 108). Yaşamın kendisi bağlantıda olmak, ağdan kopmamak, sürekli iletişim halinde olmaktır. Kısacası,

dijital teknoloji ve elektronik medya ortaya yeni ‘donanım’ ürünleri çıkarmakla kalmamış aynı zamanda yepyeni ruhsal ve toplumsal teknikler de yaratmıştır. Eski düzenleyici sistemlerin büyük ölçüde çöküşünden sonra, kişilik oluşumu ve toplumsal yaşamın örgütlenmesi için deyim yerindeyse ivedi olarak ihtiyaç duyulan işletim sistemleri ve yazılımlar bu sayede devreye girmiştir (Funk, 2007, s. 43).

Gazetelerin yeni mekânlarının bu tür teknolojik zeminlere kaydığını görmek mümkündür. Gün geçtikçe sanal gazetelerin etkinliği ve kullanılabilirliği artmaktadır. Gazete haberlerinin bilimsellik kurgusu da *bilişim teknolojileri* başlığı altında şekillenmektedir. Bilimsellik, gün geçtikçe teknolojinin siber âlemine uzanan bir anlamla tanımlanır hale gelmektedir. Bu tür haberler teknolojinin yeni bağlayıcı ilişkilerine atıfta bulunurlar. Teknolojiye ait yeni bağlılık bilgisayarın sosyalleşmesi ile sosyal alana ilişkin tanımlamaları veya deneyimleri tepetaklak eder.

Sayısal aygıtların ve Ağ’a bağlı bilgisayar sisteminin deneysel dünyası zenginlik, güç ve tensel haz elde etmek için sonsuz fırsatlar sunar. Geçmişten gelen toplumsal, politik ve ekonomik örgütlenme yapıları kişisel gücü uygulamanın ve kendi kendini gerçekleştirmenin önüne engeller çıkardıklarından, bunların basitçe ortadan kaldırılması gerekir (Winner, 2002, s. 149).

Yeni teknolojik ütopyanın gücü burada yatar; o eski sosyal ve ekonomik örüntülerin bağlayıcılıklarını ikincileştirecek bir niteliğe sahiptir. Bu tamamen olumsuzlanacak bir nitelik de değildir. Teknolojinin yeni imkânı da bu dönüştürücü işlevin tekrar toplumsallaşmasına bağlıdır. Ancak medyada teknolojinin bu yeni toplumsallaşma biçimleri bilişim başlıkları altında pek yer bulmamaktadır. Burada gerçekleşen daha çok teknolojinin kendi için değer kazandığı bir toplumsallık biçimidir.

Neticede gazete haberleri bilim ve teknoloji imgesi konusunda burada ele aldığımız içerikleri yeniden üreten ve bilimselliğe yönelik başat kabulleri kalıcılaştıran bir işleve sahiptir. Bunu gerçekleştirirken basın, kurucu bir rol yüklenmektedir. Ancak bu rolün görünür kılınabilmesi için bazı örneklerle söz konusu işlevselliği açık bir hale getirmemiz gerekli görünmektedir.

Gazetelerde Bilim ve Teknoloji Haberleri: Örnekler

Bilim ve teknolojiye yönelik haberlerin oluşturulmasında haberciye eşlik ettiğini kabul ettiğimiz toplumsal oydışımlar yukarıda tanımlamaya çalıştığımız bilimsellik hakkındaki kabullerle gerçekleşir. Bir haberci bilimsel bir haber ortaya koyarken, bunu bilim ve sıradan insan (*layman*) arasındaki kopukluğu göz önünde bulundurarak gerçekleştirir. Bu kopukluk göstermeye çalıştığımız gibi, aslında bilim hakkında kabul gören başat algıların sürekliliği açısından çok da derin değildir. Bizzat kopukluğun ve mesafenin yüksek tutulması bilimin kendi varlığı için gerekli bir kurgusallaştırmadır. Haberci için bu mesafenin ortadan kaldırılması her iki düzlemin de (bilimsel ve gündelik) ortaklıklarının fark edilmesiyle gerçekleştirilir veya bazen birinden diğere ödünler verilir. Elbette ki haberci bu dilsel uzlaşımı bilinçli bir şekilde gerçekleştirmez. Haberci, bize inceleme nesnesi olacak kadar ilginç gelen ürünlerini söz konusu ettiğimiz gizil veya açık başat uzlaşımın üzerinden gerçekleştirir. Bu da bizlere bilimin gündelik kullanımının veya bilim insanının bilimi kurgulama biçiminin asgari anlaşılabilir düzlemini sunar.

Bilimin temel niteliği onu üretenler kadar onu alımlayanlar ve onun hakkında konuşanlar tarafından da biçimlendirilmektedir. Bu biçimlendirmelerde bilime yüklenen sembolik betimlemeler veya bilimselliğin ölçütleri ve kabul edilmiş tarzları etkilidir. Gazete haberleri de bu biçimlerin oluşmasında birer kurucu izlek olarak takip edilebilir niteliktedir. Dolayısıyla gazete haberlerindeki bilimsellik imgesine yakınlaşmaya başladığımızda, aynı zamanda toplumdaki bilimle ilgili başat yaklaşımlara da ulaşmış olmaktadır.

Örnekleme ve Yöntem

Bilime ilişkin anlam, değer ve niteliklerin toplumda yeniden üretilme biçimlerinde ana akım medya haberlerinin önemli bir rolü bulunduğu kabul edilebilir. Bu nedenle ana akımı temsil eden yayınları ele almak, bilimin toplumsal alandaki inşası konusunda birtakım öngörülere ulaşılmasını sağlayabilir. Çalışmamızda bu bağlamda, ana akımı temsil ettiği düşünülen Milliyet ve Sabah gibi popüler gazeteleri örnekleme olarak tercih edilmiştir. Bu gazetelerin internet sayfalarında bilim ve (ya) teknoloji linki altında yer verilen haberler, çalışmamız için gazetenin belirli bir süre boyunca yayınlanmış konumuza ilişkin haberlerinin tasnif edilmiş biçimlerini oluşturacaktır. Bu nedenle belirli bir günde bu linklere bağlanıldığında gazetenin örneğin birkaç hafta içerisinde bilim veya teknolojiye ilişkin haberlerine ulaşmak mümkün olabilmektedir. Bu linkler, sürekli olarak tamamen

değiştirilmemekte, yeni haberler diğerlerinin üstüne konularak sayfaların güncelleştirilmesi sağlanmaktadır. Bu sayede de çalışmamız için ulaşılmak istenen haberlerin elde edilmesinde bir eleme görevi görmektedirler.

Milliyet gazetesinin internet sayfasında bilim hakkındaki haberlere teknoloji linki altında oluşturulmuş bir alt bağlantıyla geçiş sağlanabilmektedir. Sabah gazetesinde ise bilim ve teknoloji arasında bir ayrıma gidilmemiştir. İki gazetenin de internet sayfalarına Şubat ayının ilk iki haftası girilerek, son dönemde güncellenen haberlere ulaşmak mümkün olabilmiştir. Çalışmamızda bu haberlerin güncel olanları ele alınarak, belirli bir zaman dilimi içinde, bilim hakkında inşa edilen fikirlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca benzer içeriklerin yapılan gözlemler neticesinde diğer zaman dilimleri için de pek farklı olmadığı görüldüğünü söylemek gerekmektedir.

Haberler değerlendirilirken, bilim hakkındaki anlamın kuruluşunda etkili olan ideolojik anlatım biçimleri ve tercihlerinin bazı teknikleri belirli kavramlar aracılığıyla ortaya çıkarılacaktır. İnceleme için gerekli olan bu kavramlar, çeşitli kurgusal ideolojik anlamların anlaşılmasını mümkün kılacaktır. Bu kavramların tercih edilmesinde incelemeye çalıştığımız nesnenin yapısal özellikleri de belirleyici olacaktır. Kısacası haberlerin analizinde bilim hakkındaki anlamın ideolojik inşasını anlamaya yönelik bir inceleme yapılacaktır. Bunun için gerekli olduğunu düşündüğümüz birtakım anahtar kavramlar bulunmaktadır. Bunlar çalışma nesnemize uygunluğu açısından da ele alınmış ideoloji incelemelerinin çeşitli biçimlerinden devşirilmişlerdir. İlk olarak, bilimsellik imgesi her zaman için bir karşıtığa dayanır. Bilimsellik bilimsel olmayan, hurafe veya mistik olanın karşısında konumlanır. Bu, aynı zamanda yaşamımızda neyin meşru, doğru ve iyi olduğunun betimlenmesi ile ilgidir. Modern yaşam biçiminde bilim, iyi, doğru ve güzel olandır. Bu nedenle ele alınacak haberlerde, bilimin her tür kullanışı, biçimsel olarak doğru ve hakiki olanın ne ve nasıl olduğunu betimlemektedir.

Bir anlamın düzenli olarak üretilebilmesi için, bu anlama bir tür güvenilirlik, meşruluk ya da sorgulanmaksızın kabullenirlik sağlanması gerekmektedir. Bunun yolu ise, alternatif anlam inşalarının marjinalleştirilmelerinden, önemsizleştirilmelerinden ya da meşruluklarından arındırılmasından geçmektedir (Hall, 1999, s. 93). Bilim bu meşrulaştırma işlevinde önemli bir rol yüklenir. Bu nedenle bilimin imgesel düzeyi meşru bilginin en önemli dayanağı olarak görülür.

Bilimin meşru bilgi biçimi olması, onun doğallığı söylemiyle birlikte ele alınır. Bilim sıklıkla doğal, temiz ve saf olan bilgi düzeyini temsil eder. Bilimin insani ve toplumsal bir eylem olduğu bilgisi bu süreç sonunda ortadan kalkar. Bu şekliyle bilim, nesneleşmiş,

şeyleşmiş bir bilimdir. Bilimin doğallığı aynı zamanda, bilim hakkında bir mitsel kabulü de doğurur. “Mitlerin yaydıkları anlamlar bu tarihi beraberlerinde taşırlar, ancak mit olarak işleyebilmeleri için yaydıkları anlamların tarihsel ya da toplumsal değil doğal olduğunu vurgulamaları gerekir” (Fiske, 1996, s. 119). Bu mitsel kabul, bilim ne diyorsa doğrudur algısından hareket ederek, bilimin tarihsel süreç boyunca içinde barındırdığı kuşkucu düşünme biçimini ikinci plana iter.

Bilimin meşru biçimlerine ve mitsel kabullere yönelik kurgunun inşa edilmesinde işlerliği olan yöntemler belirli araçlar etrafında gerçekleşir. Bunlar arasında, metaforları, simgesel gösterileri, yan anlamsal imaları saymak mümkündür. Bu tür anlatım biçimleri bilime ilişkin genel kanıların yeniden üretilmesini sağladıkları gibi, bilimin ideolojik kabullerindeki şeyleşme biçimleriyle (araçsallaşma, metalaşma gibi) de benzerdirler. Bu nedenle incelememizde anlamın şeyleşmiş biçimlerinin, şeyleşmiş bir bilim inşasında işlerliğinin bulunduğu kabul edilmektedir.

Haberlerde Bilim İmgesine Yönelik Bir İnceleme

Milliyet gazetesinin internet sitesinde ön plana çıkan ilk haber, “Bilimin son keşfi” (25 Ocak 2011) başlığıyla verilmiştir. Haberin spotunda “adınızın ilk harfinin ne olduğu, sizin hakkınızda çok ilginç bir detayı da ortaya çıkartıyormuş” ifadeleri kullanılmıştır. Haberin girişinde “yıllardır çıkan bir ürünü ilk alıp denemek isteyen, modayı yerinde ve zamanında takip eden bir insan mı oldunuz?” sorusuna yer verilerek, bunun nedenini araştırmacıların bulduğu iddia edilmektedir. Haberde Tüketici Araştırmacıları tarafından yapıldığı belirtilen araştırmanın sonuçları şöyle aktarılmaktadır: “soyadı, alfabenin son harfleriyle başlayanlar yeni çıkan ürünleri hemen satın almak istiyor. Özellikle alfabenin ne kadar sonuna doğru gidilirse ilk olma isteği de o kadar artıyor. Yani çok para harcadığınızı düşünüyor ama yine de iPhone 4’ü çıktığı gün almadan yapamıyorsanız suç, soyadınızı “Yurt, Zaferoğlu ya da Züğürt” koyan dedelerinizden başkası değil. Araştırmacılar bu çılgın tespiti ise; bazı insanların normal hayatta özellikle de akademik hayatta, soyadlarının baş harflerinden dolayı hep listelerin sonunda yer almalarına bağlıyor. Bu yüzden listede olmayan herhangi bir yerde bu kişiler ilk olmak istiyor”.

Haberde ‘bilimsel’ bir araştırma ele alınmıştır. Araştırmanın haberleştirilme nedeni ilginç bir nitelik taşıyor oluşundan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla buradaki bilim imgesi, ilginç, eğlendirici ve magazinsel olduğu için değerli görülüp haberleştirilmiştir denilebilir. Haberin söylemsel yapısı, okura yönelik bir soruyla başlamaktadır. Tüketime duyulan hevesin

kaynağının ne olduğunu açıklayacağını hissettiren söylemsel düzen, bunun nedenini daha sonra, bilimsel bir araştırmaya dayanarak açıklayacaktır. Söylemin buraya kadar kurulan yapısı, bilimsel bilginin gündelik yaşamamızın önemli bir meselesi haline gelmiş olan tüketimcilik davranışının sebeplerini çözebilecek ve bu sorunu en iyi şekilde tanımlayacak bir hakikat bilgisi olarak konumlandırılmasını sağlamaktadır. Haber de bilime yüklenen bu meşru bilgi olma sürecini kendine aktarmaktadır. Söylemsel yapı daha sonra, bu gerçeklik-hakikat imasını arkasına alarak, tüketici davranışlarını soyadındaki veya isimdeki ilk harflere bağlamaktadır. ‘Çılgın’ metaforu ile tanımlanan bu tespit, bilimin sorunu ele alış tarzını özetlemektedir. Bu, haberin bilim tahayyülüdür. Dışarıda bırakılan bilimin kendisidir. Söyleme dâhil olan bilim, tüketim kültürünün işleyiş normlarını tali bir yola saptırmakta, hatta sorunun kendisini dedelerimizin bir eylemine bağlamaktadır. Böylece sorun, soruna maruz kalanların kendisinde veya ailesindedir. Bu sayede de tüketim kültürünün bilim aracılığıyla doğallaştırıldığı bir anlam dizgesi yaratılmış olmaktadır. Bu haliyle, tüketim arzusu, bizlerin doğal-doğuştan gelen bir özelliğimizden kaynaklanır gibidir.

Milliyet gazetesinin internet sayfasında yer verilen diğer bir haberin başlığı cinsel bir çağrışımla verilmiştir: “Fermuarı açın ve...” (24 Ocak 2011). Haberde teknolojik bir ceketin yalnızca soğuktan korumakla kalmadığı, aynı zamanda başka özelliklerinin de bulunduğu belirtilmektedir. Bu özellik, başlıkta ima edildiği gibi cinsellikle ilgili değildir. Ancak en az onun kadar fetişleşmiş bir teknolojidir. Haberde ilginç olan unsur, ceketin MP3 çalarımızla etkileşimli olması ve fermuarı açıp kapadığımızda ses ayarı yapmasıdır. Bu durum, bilime atfedilen teknolojikliğin yaşamsal deneyim haline gelmesidir. Teknoloji yediklerimizde, içtiklerimizde kullandıklarımızda ya da giydiklerimizde zaten içerilmektedir. Ancak burada teknolojiyle olan bedensel bağlaşıklık dolaysız bir gösteren olarak sunulmaktadır. Bedenin uzantısı olarak teknolojik giysi, aynı zamanda teknolojiyle kurduğumuz bağlantının olası tensel hazzına işaret etmektedir. Açılan fermuarın ardında bir fetiş nesnesi olarak teknolojiden başka bir şey bulunmamaktadır.

Gazetenin (Milliyet) bilim linki altında ön plana çıkan bir diğer haber, “Mars’ta seks” (20.Ocak.2011) başlığı ile verilmiştir. Bilimselliğin cinsellikle içeriklendirilmesi, bilim ve teknolojiye duyulan bedensel arzunun uzantısı olarak anlaşılabilir. Ancak bilimin eril dilinin de burada etkili olduğunu söylemek gerekmektedir. Haberde de Mars’a yapılacak olası bir seyahatte astronotların cinsel yaşantısının nasıl gerçekleşeceğine dair bir araştırmaya yer verilmiştir. Burada bilimsellik imgesi altında bir toplumsal normun şeyleşmekte olduğunu söylemek mümkündür. Bu toplumsal norm, erkeğin cinselliğe ve kadına ilişkin bakış açısıdır.

Nitekim haberde, bu tür zor koşullarda, kadınların mutlaka hamile kalacağı belirtilmektedir. Bilim, burada kadının hamilelik mutlaklığını kendi mutlaklığı içerisinde tartışılmaz kılmıştır.

Milliyet'in "Beynimizi okuyan cihaz" (29.Aralık.2010) başlıklı haber ise sporcular için geliştirilen bir buluşu aktarmaktadır. Bilimadamları tarafından geliştirildiği belirtilen cihazın sporcuların kafasına yerleştirilerek beyindeki elektriksel aktiviteyi bir bilgisayara yönlendirdiği aktarılmaktadır. Böylece sporcuda nelerin eksik olduğu öğrenilebilecektir. Kablolarla bilgisayara bağlanma metaforu, popüler kültürde bilimsel bir işlev olarak sıklıkla kullanılır. Dolayısıyla haberdeki teknolojiye bağlanma metaforu sadece daha iyi bir sporcu olmaya değil, daha geniş bir anlama işaret etmektedir. Bunun ardında, teknoloji ve bilimden insan beyninin sırlarını deşifre edecek bir mekanizmayı mümkün kılmasına yönelik bir beklenti bulunmaktadır. Böylece tanımadıklarımızın sırları teknoloji aracılığıyla görünür hale gelecektir. Dolayısıyla, teknoloji aracılığıyla insanın gizil dünyasına kurulmuş bağlantı imgesi, gerçek dünyada kurulamayan ilişkilerin şeyleşmesini çağrıştırmaktadır.

Milliyet gazetesinde teknoloji ile insan beyni arasında kurulacak bağlantıları ele alan haber örneklerini çoğaltmak mümkündür. Bunlardan biri "Gelecek robotların dünyası mı olacak?" (17.Aralık.2010) başlıklı haberdir. Haberde bir bilim kuruluşunun yöneticisinin şu sözlerine yer verilmiştir: "Beynin düşüncesi sayesinde insanın bir niyeti olur. Bunu çözebildiğimizde, sadece beynin komutuyla, hiç dokunmadan uzaktaki aleti kıpırdatmak mümkün olacak veya robot gibi cihaz yaptıysanız, o sizin beyninizin sinyallerine göre sizin yerinize harekette bulunacak". Bu haberde, insan beyni ile teknoloji arasında kurulan somut bağlantının artık ortadan kalktığı gözlemlenmektedir. Gerçekleşmemiş olsa da söylemsel yapının ütopyası bu yöndedir. Artık teknolojiye insanın kendisinin gitmek zorunda olmadığı bir tersine dönme edimidir söz konusu olan. En başat anlamıyla sanal bir evrenin kurulmasıdır. Bu evrende teknoloji tüm somut biçimiyle görünmez olmuştur ama ondan beklenenleri de tamamen yerine getirmiş durumdadır. Bizim yerimize kendiliğinden harekette bulunan bir teknoloji, teknolojinin kendi için kendini olumsuzladığı bir anı simgelemektedir. Dolayısıyla buradaki eğretileme, gerçek insani ilişkilerin yerine tekniğin ilişkilerinin ikame edilmiş olması ve şey olarak tekniğin (sanallığın, paralel evrenin) yaşamın kendisi haline gelmesidir.

Sabah gazetesinin internet sayfasında ise 'bilim' başlığıyla açılmış bir link bulunmamaktadır. Bilim ve teknoloji ile ilgili haberlere 'teknoloji' başlığı altında ulaşmak mümkün olabilmektedir. Bunlar, çoğunlukla teknolojik yeniliklere yönelik haberlerdir. Örnekleme ulaştığımız tarihte ilk sırada yer alan haber, "Yarım milyon çapkın bu programı indirdi" (07.Şubat.2011) başlığını taşımaktadır. Haberde belirli modelde cep telefonları için

geliştirilen bir programa yer verilmektedir. Bu program, gönderilen mesajların belirli bir sürede iki tarafın cep telefonundan da silinmesini sağlamaktadır. Haberde programın, ünlü bir sporcunun ihanetini ele veren seks mesajlarından sonra, 500 bin kişi tarafından indirildiği bilgisine de değinilmektedir. Haberin, teknolojik bir gelişmenin amacı doğrultusunda verilmiş bir yargı ile şekillendiğini söylemek mümkündür. Buna göre, teknolojik gelişmenin bu tekil örneği için kullanım amacı, programı yükleyenlerin çapkınlıkla özdeşleşmesi ile belirlenmiştir. Diğer bir deyişle, teknolojik gelişmenin amaçları doğrultusunda bırakılan kadim boşluk, haber söylemi tarafından doldurulmaktadır. Bu da teknolojinin erkeğin cinselliği kurgulayış şekline başka bir şey değildir. Kısacası, teknolojinin sosyal yaşantıyla kurduğu bağlantı, başat toplumsal algılarla şekillenmiştir. ‘Çapkın’ kavramı ve kullanılan sporcu örneği söylemin bu yönüne işaret etmektedir. Erkek için teknolojik bir araç, aldatmanın silahıdır. Karşındakini (kadını) yenmenin, ilgisini başka yöne çekmenin ve ona üstün olmanın bir aracı olarak teknoloji, erkeklik bünyesi içersinde sürekli belde veya cepte bulunması gereken dolu bir silah gibidir. Programın cep telefonuna indirilmiş olması, silahın kabzasına mermiyi sürmekten başka bir şey değildir.

Teknoloji aracılığıyla bağlantıda olmanın önemi günümüz toplumunun bireyleri için yaşamsal bir düzeydedir. Bilgisayar, internet veya cep telefonları ile kurulan bağlantıların sekteye uğraması bu bakımdan korkulacak bir gelişme olarak karşımıza çıkar. Çünkü sosyalleşmenin yeni biçimleri, meta olarak tekniğin bu bağımsızlaşmış biçimlerinde yaşanır. Bu korku temasına Sabah gazetesinin “Baz istasyonu kararı ‘alo’ demeyi zorlaştırıyor” (08.Şubat.2011) başlıklı haberinde de rastlamak mümkündür. Haberde cep telefonu iletişimini bile durduracak bir Danıştay kararının sektörde tartışma yarattığı belirtilmektedir. Haberin girişindeki ‘cep telefonu iletişimini bile durduracak’ ifadesi, durumun vahametinin kurgulanışına işaret etmektedir. Haberde bir oda başkanının ilgili yönetmeliklere ilişkin Danıştay’ın durdurma kararı bulunduğunu, bu nedenle de birçok baz istasyonunun kaçak olduğunu belirtmesine yer verilmektedir. Ancak haberin söylemsel yapısı bu endişeyi bertaraf eden bir geçişe de sahiptir. ‘Korkuya gerek yok’ alt başlığı ile sağlanan bu geçişte, bir akademisyenin “baz istasyonları Türkiye’de son derece dikkatli denetim altında ve bunlarda 10V/m’yi aşana ben daha rastlamadım” sözlerine yer verilmektedir. Böylece korkuya mahal olmadığı anlaşılmaktadır. Cep telefonları ile kurulan iletişimin ortadan kalkmayacağı garanti altına alınmıştır. Buradaki sorun, cihazın kendisinde değil, aracın sosyal olarak kaybı ihtimalinin yarattığı korkuda gizlidir. Haberin yapısı da bu korkuyu önce ortaya atan, sonra da çözüme kavuşturan bir biçimde kurulmuştur. Teknoloji günümüzde, iletişim içinde olduklarımızın kontrol ve denetimini sağlamaktadır. Gündelik ilişkilerin ve iletişim

biçimlerinin tüm öngörülemez yönleri, teknolojinin sunduğu yeni imkânlarla bertaraf edilmiştir. Böylece korku ve endişe veren tekinsizliklerin ehlileştirilmesi işlevi tekniğin kendisine aktarılmıştır. Güvenlikli yaşamın somut tezahürü olarak teknoloji, kaybindan endişe duyulacak bir nesnedir.

Öte yandan güvenlikli bir (diğer insanlarla ve doğayla tesis edilen) temas biçimi olarak teknoloji, bazı durumlarda gerçek ilişkilerin çarpıklaşmış biçimleri için bir katalizör işlevi görebilmektedir. Burada, toplumsal bir ürün olarak teknolojinin, toplumsal tavır alışların farklı bir biçimine karşılık gelecek şekilde kullanıldığını görmek mümkündür. Bu durum, teknolojinin farklı bir toplumsal oluşu içerebilme potansiyelini de açığa çıkarmaktadır. Teknoloji tüm nesneleşme koşullarına dayanan toplumsal ilişkilerin taşıyıcısı olduğu kadar, bir tarihsel dönemin bu toplumsalı değiştirme imkânının görüldüğü sosyal taleplere de karşılık gelebilmektedir. Buna en açık örnek, sosyal paylaşım ağlarının toplumsal mobilizasyonundaki işlevidir. Sabah gazetesinin “Hacker devrimi” (06.Şubat.2011) başlıklı haberinde de bu işlevi görmek mümkün olabilmektedir. Haberde Kuzey Afrika’daki ayaklanmaların kıvılcımının hackerlar tarafından çakıldığı ve bazı sosyal ağlarda örgütlenen halkın meydanlara koştuğu belirtilmektedir. Haberde bilgisayar korsanlarının internet şebekelerinin bazı açıklarından faydalanarak muhalefetin sosyal ağlar aracılığıyla örgütlenmesini sağladığına da değinilmektedir. Böylece bir toplumsal duruma ilişkin muhalif tepki, teknolojinin imkânlarından faydalanarak gerçekleştirilmektedir. Teknoloji burada, örgütlenme aşamasında karşılaşılabilecek zorlu ve hatta kimi zaman tehlikeli olabilecek ilişki biçimlerinin üzerinden atlamayı mümkün kılmakta, böylece de toplumsal ilişkilerin nesneleşmiş biçimlerinin aşılması için toplumsallaştırılmış bir nesne işlevi görmektedir. Bu durum, ayrıca tekniğin üretiminin olduğu kadar, tanımlanma ve kullanım süreçlerinin de toplumsal olduğuna ve bunun da siyasal bir mücadele ile şekillenebileceğine işaret etmektedir. Zira teknoloji veya bilim, toplumsal ise onların her türlü tanımlanış ve algılanış biçimi de siyasal alana açık olmak durumundadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Bilimin haberleştirilmesi sürecinde birtakım toplumsal kabullerin belirleyici bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Bu kabuller, bilimin algılayış biçimlerini, nasıl haberleştirilmesi gerektiğini veya bilime olan ilginin boyut ve tarzlarını da belirlemektedir. Medyanın bilimle kurduğu ilişkide birkaç tarzın ön plana çıktığını gözlemlemek mümkündür. İlk olarak, bilim magazinsel bir değer taşıdığı sürece haberleştirilmektedir. Magazinsel değeri

ise önemli bir icat, teknolojik yenilik gibi konular oluşturmaktadır. Bilim bu haberleştirilme sürecinde araçsallıkla şekillenebildiği gibi, çoğunlukla salt bir teknolojiklik olarak da algılanmaktadır. Bu teknoloji öncelikli algı; teknolojinin gerçeklik üzerindeki hâkimiyetine yönelik beklenti düzeyini belirler görünmektedir. Sanallık üreten teknolojiler bilimsel yenilik olarak kabul görmektedir. Bu süreçler içerisinde bilimsel kuşkuculuk, eleştirelilik veya kamusal diyalog gibi bilimin temel yenilikçi öğeleriyle karşılaşmak mümkün olmamaktadır. Kısacası, medyada kendi amacının ne olduğunu çok da kestiremediğimiz bir bilim bulmaktayız karşımızda. Bilim olarak bilim, teknoloji olarak bilim, kendi kendini tanımlamakta; kendinin dışında bir amacı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, şeyleşmiş bir nitelik kazanmış olarak bilim, medyadaki sunumunda da bu tarzıyla cisimlenmekte; yeniden üretilmektedir. Neticede, bilimin pozitivist tasavvurunda bir şeyleşme olgusunun bulunduğunu ve bu şeyleşmenin bilimin sıradan (gündelik) algılanışında farklı boyutlarda olsa da benzer niteliklerde yeniden üretilmiş olduğunu görmek mümkündür.

Diğer yandan, tüm bu eleştiri ve nitelemeler bilim veya teknolojinin lüzumsuzluğuna işaret etmemektedir. Burada sadece, insanın kendisine yabancılaşmış (insan üretimi olmasına rağmen insana yabancılaşmış-kendi ürününe, dolayısıyla da kendi türüne yabancılaşmış) olmasının bir göstereni olarak bilim ve teknolojinin algılanışı üzerinde düşünmenin öncelikli bir mesele olduğunu belirtmiş olmaktayız. Şeyleşme bağlamındaki kurgumuz bu bağlamda, bir tür insani yabancılaşmayı simgelemektedir. Bilimin ve teknolojinin şeyleşmesi, bilimin insani amaçlarla belirlenmesinden çok, kendi mantığı içerisinde belirlediği amaçlarla ve genel insan çıkarı ve refahı üzerine yabancılaşmasıyla tanımlanabilir. Böyle bir sorun bilim içeriğine mündemiç değildir; bu yalnızca insanın kendi eylemine ilişkin bir sorunun gösterenidir. Bir tür insan pratiğinin (burada bilim ve teknik) doğaya mesafe alış tarzındaki uzaklaşmanın veya yabancılaşmanın kaynağının insanlar arasındaki ilişkilerin niteliği tarafından belirlendiğini tespit etmek, bilimsel bir yaklaşıma da dâhil olmak anlamına gelecektir. Öte yandan, ele aldığımız haberlerin söz konusu uzaklığı toplumsal olarak yeniden ürettiğini ve bu bağlamda bilim hakkında belli bir anlayışın toplumsal anlamda hâkim bir düzeye ulaşmış olduğunu söylemek, bu yöndeki işlemlerin zorluğuna işaret etmektedir.

Kaynakça

- Adorno, T. W. (2003). Neden hâlâ felsefe (A. Kaftan, Çev.). *Cogito*, 36, 184-199.
- Arslan, H. (1999). Bilim, bilimsel bilgi ve iktidar. *Doğu Batı*, 7, 55-79.
- Bewes, T. (2008). *Şeyleşme* (D. Soysal, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin aslı 2002’de basılmıştır)
- Bottomore, T. (1997). *Frankfurt Okulu* (2.baskı). (A. Çiğdem, Çev.). Ankara: Vadi Yayınları. (Eserin aslı 1984’te basılmıştır)
- Cassirer, E. (1988). *Kant’ın yaşamı ve öğretisi* (D. Özlem, Çev.). İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. (Eserin aslı 1922’de basılmıştır)
- Çiğdem, A. (1997). *Akıl ve toplumun özgürleşimi*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Dreyfus, H. L. (2002). Bilgi otobanında nihilizm: günümüz çağında anonimlik karşısında bağlılık (E. G. Atıcı, Çev.). *Cogito*, 30, 100-118.
- Ellul, J. (2003). *Teknoloji toplumu* (M. Ceylan, Çev.). İstanbul: Bakış Yayınları. (Eserin aslı 1964’te basılmıştır)
- Featherstone, M. (1996). *Postmodernizm ve tüketim kültürü* (M. Küçük, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin aslı 1991’de basılmıştır)
- Ferrarotti, F. (2000). Endüstri devrimi ve bilim, teknoloji ve iktidarın yeni nitelikleri (M. Küçük, Çev.). Mayor, F. ve Forti, A. (Der.) içinde, *Bilim ve iktidar* (ss. 41-68). Ankara: Tübitak. (Eserin aslı 1995’te basılmıştır)
- Fiske, J. (1996). *İletişim çalışmalarına giriş* (S. İrvan, Çev.). Ankara: ARK. (Eserin aslı 1990’da basılmıştır)
- Funk, R. (2007). *Ben ve biz: postmodern insanın psikanalizi* (Ç. Tanyeri, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Eserin aslı 2005’te basılmıştır)
- Gulbenkian Komisyonu (2003). *Sosyal bilimleri açın; sosyal bilimlerin yeniden yapılanması üzerine rapor* (Ş. Tekeli, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin aslı 1996’da basılmıştır)
- Hall, S. (1999). İdeolojinin yeniden keşfi: medya çalışmalarında baskı altında tutulmanın geri dönüşü (S. İrvan, Çev.). İrvan, S. (Der.) içinde, *Medya İktidar İdeoloji* (ss. 77-126). Ankara: ARK.
- Hall, S. (1996). The meaning of new times. Morley, D ve Chen, K-H. (Der.) içinde, *Stuart Hall: Critical dialogues in cultural studies* (ss. 223-238). London: Routledge.

- Horkheimer, M. (2002). *Akıl tutulması* (5. Baskı). (O. Koçak, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin aslı 1947’de basılmıştır)
- Keat, R. ve Urry, J. (2001). *Bilim olarak sosyal teori* (N. Çelebi, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi. (Eserin aslı 1975’de basılmıştır)
- Longino, H. E. (1990). *Science as social knowledge*. New Jersey: Princeton University.
- Lukacs, G. (1998). *Tarih ve sınıf bilinci* (Y. Öner, Çev.). İstanbul: Belge Yayınları. (Eserin aslı 1923’te basılmıştır)
- Mannheim, K. (1959). *Essays on sociology and social psychology*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Oskay, Ü. (2001). *Yıkanmak istemeyen çocuklar olalım* (4. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özlem, D. (2003). *Bilim felsefesi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Robins, K. (1999). *İmaj* (N. Türkoğlu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin aslı 1996’da basılmıştır)
- Standen, A. (1990). *Bilim kutsal bir inektir* (B. Dağistanlı, Çev.). İstanbul: Çıdam Yayınları. (Eserin aslı 1950’de basılmıştır)
- Tester, K. (1993). *The life and times of post-modernity*. London: Routledge.
- Winner, L. (2002). Siberliberter söylemler ve cemaatin başarı şansı (M. Küçük, Çev.). *Cogito*, 30, 144-164.

Gazete Haberleri

- Baz istasyonu kararı ‘alo’ demeyi zorlaştırıyor.* (08.Şubat.2011). 08.Şubat.2011, http://www.sabah.com.tr/Teknoloji/2011/02/08/baz_istasyonu_karari_alo_demeyi_zorlastiriyor
- Beynimizi Okuyan Cihaz.* (29.Aralık.2010). 04.Şubat.2011, http://teknoloji.milliyet.com.tr/beynimizi-okuyan_cihaz_bilim_haberdetay/29.12.2010/1332396/default.htm
- Bilimin Son Keşfi.* (25.Ocak.2011). 02.Şubat.2011, http://teknoloji.milliyet.com.tr/bilimin-son-kesfi-bilim_haberdetay/25.01.2011/1343799/default.htm
- Fermuarı Açın ve...* (24.Ocak.2011). 02. Şubat.2011, http://teknoloji.milliyet.com.tr/fermuari-acin-ve-bilim_haberdetay/24.01.2011/1343354/default.htm

Gelecek robotların dünyası mı olacak? (17.Aralık.2010). 04.Şubat.2011, <http://teknoloji.milliyet.com.tr/gelecek-robotlarin-dunyasi-mi-olacak-/bilim/haberdetay/17.12.2010/1327469/default.htm>

Hacker devrimi. (06.Şubat.2011). 09.Şubat.2011, http://www.sabah.com.tr/Teknoloji/2011/02/06/hacker_devrimi

Mars'ta Seks. (20.Ocak.2011). 03.Şubat.2011, <http://teknoloji.milliyet.com.tr/mars-ta-seks-/bilim/haberdetay/20.01.2011/1341745/default.htm>

Yarım milyon çapkın bu programı indirdi. (07.Şubat.2011). 7.Şubat.2011, http://www.sabah.com.tr/Teknoloji/2011/02/07/yarim_milyon_capkin_bu_programi_indirdi